

UNIVERSITATEA ȚĂRĂNEASCĂ, UN PROIECT BUCOVINEAN ÎN DIRECȚIA PROCESULUI DE *NATIONAL BUILDING*

ALEXANDRU-OVIDIU VINTILĂ

The Popular University, a Bukovenian Project in the Process of National Building

(Abstract)*

The Group of Cernăuți had a prolific activity in its epoch. Among its achievements we mention the “Însemnări Sociologice” Revue and also the project of the Popular University. This article focuses on the process of *national building*, presenting it as the ultimate way of improving national education in the interwar period. These ideas were proposed by the sociologist Traian Brăileanu, theorized by Leon Țopa and adopted by the Group of Cernăuți, considering that the Popular University could solve the problem of National State foundation. So, the Romanian interwar sociology reaches the conclusion that a stronger nation could be built, if an action of *popular education* would be developed.

Keywords: Cernăuți, sociology, Leon Țopa, national building, Popular University, education.

Pe lângă înființarea revistei „Însemnări sociologice”, o altă realizare de marcă a Grupului de la Cernăuți a fost Universitatea Țărănească. Acest demers, realizat în direcția procesului de *national building*, se prezenta ca mijloc ultim de înfăptuire a educației naționale a poporului. Și aceasta pe urmele ideii lui Traian Brăileanu, afirmată cu consecvență și adoptată de toți membrii Grupului de la Cernăuți, conform căreia „Universitatea Țărănească constituie un punct solid de sprijin, o temelie puternică pe care se poate ridica clădirea statului național”¹.

Înainte de a intra în detalii tehnice referitoare la proiectul bucovinean teoretizat de Leon Țopa, considerăm că este necesar să trasăm câteva coordonate

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

¹ Prefață la Leon Țopa, *Universitatea Țărănească. Teoria și practica ei*, Cernăuți, 1935, apud Dan Dungaci, *op. cit.*, p. 27.

generale asupra termenului de *national building*, care, într-o traducere directă, liberă, înseamnă *construcția națiunii*. Construcția unei națiuni presupune operarea unor analize, în urma cărora să reiasă cauzele slăbiciunilor sau ale eșecului unei națiuni. Cum putem limita dezvoltarea cauzelor care tind să acutizeze criza unei națiuni? Sociologia interbelică românească ajunge la concluzia că se poate construi o națiune mai puternică, dacă are loc acțiunea de *educare a poporului*. În opinia Grupului de la Cernăuți, expresia *educarea poporului* pare a fi cea mai avantajoasă, deși nici ea nu este ideală. Educația poate fi de mai multe tipuri: fizică, spirituală, morală, intelectuală, colectivă, individuală, după vârsta fiecăruia. Totuși, în accepțiunea lui Leon Țopa, și termenul de *educația poporului* denotă o anumită tutelare a poporului. Or, sensul pe care cercetătorii bucovineni vor să-l dea acestei acțiuni, al cărei scop este construcția națiunii, este unul de autoformare, de educare multilaterală liberă, organică. Termenul german *Volksbildung* are acest privilegiu de a însemna educare prin sine însuși, dezvoltare culturală. *Bildung* vine de la rădăcina „bild-”, care înseamnă „a ciopli”, „a șlefui”, „a da o formă”. *Bildung* nu poate fi identificat cu o educație unilaterală, așa cum o vedea Școala de la București, condusă de Dimitrie Gusti. El înseamnă dezvoltare conform structurii interne, din interior, fără tutelă. În limba franceză există termenul de *éducation populaire*. De fapt, apreciază Leon Țopa, discuția asupra denumirii nu este esențială, interesează sensul acțiunii, al proiectului, acesta putând fi exprimat prin *desăvârșirea culturii poporului*². Dimitrie Gusti, dar și Constantin Rădulescu-Motru își pun și ei problema ridicării țărănimii, însă direcția lor se îndreaptă către o școală tehnică, menită să asigure o pregătire tehnică și nicidecum către un învățământ menit să întemeieze o mișcare țărănească de adâncime, care să anuleze antagonismele dintre elite și populația rurală, astfel reglându-se și ceea ce înseamnă circulația elitelor. De aceea, afirmă Leon Țopa, una sunt școlile agricole și alta universitățile țărănești. În țările Europei, universitățile populare au fost înființate încă din secolul al XIX-lea. De exemplu, în țările nordice, dintre care enumerăm Danemarca, Norvegia, Suedia, Finlanda, modelul este cel danez, al Universităților Țărănești cu internat, care își desfășoară activitatea după programul lui Grundtvig, aceasta fiind și paradigma transplantată în România de Grupul de la Cernăuți, evident, cu diferențele care țin de specificitatea fiecărei țări. Existența unei puternice clase țărănești, având aceeași religie, a condus la apariția acestui mijloc de educație.

Mișcările politice intense existente în toate țările nordice au fost hotărâtoare pentru înființarea și răspândirea universităților populare sau țărănești. În aceste țări, aceste instituții de învățământ activează îndeosebi în spirit religios și național. În primul rând, rolul universităților țărănești în Norvegia este acela de a crește o

² Leon Țopa, *Opinii*, Editura pentru Cultura și Literatură, București, 1998, p. 10.

țărănime conștientă din punct de vedere politic și social. Întreținerea unor astfel de instituții se face de către societățile culturale particulare. Însă acolo unde se observă că există rezultate, statul oferă sprijin și le încurajează. Astfel că în 1913–1914 statul norvegian alocă 126 331 coroane pentru întreținerea universităților populare, ceea ce însemna o sumă deloc de neglijat. Un alt aspect semnificativ este că în 1914, în Norvegia funcționau 22 universități populare.

În Suedia, ideea unei școli înalte pentru țărănime se naște independent de orice influență externă. Doi țărani, deputați în parlamentul suedez, vin cu propunerea înființării de școli superioare pentru populația de jos. Cum propunerile sunt acceptate, în 1868 s-au înființat trei universități populare. Programul și organizarea se vor efectua pornind de la același model danez. Cum statul s-a arătat a fi deosebit de receptiv, școlile și-au demarat activitatea pe regiuni. Existând 24 de unități administrative, s-au organizat și 24 de universități populare. Spre deosebire de instituția daneză, cea suedeză se concentrează mai mult asupra pregătirii cetățenești, juridice, urmărindu-se să-i învețe pe elevi legislația existentă și istoria țării. Între anii 1919 și 1920 existau 52 de universități populare cu un număr de 1 111 elevi. În 1927, numărul a rămas similar cu cel din urmă cu 7–8 ani. În Finlanda, ideea universităților țărănești provine de la studențime. Prin conferințe și șezători studențești, ideea a fost răspândită, creându-se o emulație care a cuprins până și satele. Așadar, prima școală de acest tip a apărut în Finlanda, în anul 1889. Dacă în 1897 existau 17 universități populare, în 1919 ființau nu mai puțin de 44, dintre care 15 erau cu limba de predare suedeză, pentru minoritatea respectivă. Originalitatea școlii finlandeze constă în faptul că se țin cursuri simultan, pentru bărbați și pentru soții³. În Germania, prima universitate populară se înființează în 1905. Extinderea universităților de tip danez, în Germania, ajungea în 1929 la 70–80 de astfel de instituții, în care învățământul se efectua în timpul iernii, după-masă. Scopul primei universități țărănești din Germania a fost cel național, de a germaniza populația din Schleswig, o regiune situată la confluența dintre Germania și Danemarca, astăzi situată pe teritoriile ambelor țări. Pe lângă aceste universități populare, care la rândul lor sunt diverse, mai existau în Germania *case populare, societățile și reuniunile culturale populare*.

În Franța, zorii universităților populare pot fi identificați imediat după prima jumătate a secolului al XIX-lea, iar prima *université populaire* autentică a luat ființă în anul 1898, în foburgul St. Antoine de lângă Paris. Pe fondul frământărilor sociale și franceze, Anatole France a deschis un număr însemnat de universități populare, la fel și alt scriitor, Romain Rolland. În Franța, universitatea populară se adresează orășenilor, proletarilor și burghezilor, conferențiarilor, în majoritatea lor, vorbesc din inițiativă proprie în cadrul instituțiilor respective. Așa se explică de ce un număr mare de scriitori sau artiști francezi s-a adresat publicului existent în aceste școli populare⁴.

³ *Ibidem*,

⁴ *Ibidem*,

După Primul Război Mondial, începând cu anul 1920, activitatea acestor universități va stagna. Universități populare, în diferite forme, au mai funcționat în Italia, Elveția, Rusia, Polonia, Belgia, Islanda, Argentina sau Statele Unite ale Americii.

Concluzionând, în lume, cele mai frecvente tipuri de Universități Populare au fost: 1) Universitatea Populară serală pentru orașe, destinată burgheziei și muncitorilor, conferințele fiind principala formă de manifestare; 2) Universitatea pentru Țărani sau Țărănească, în care viața de familie spirituală joacă un rol covârșitor. A mai existat în Anglia și America, pentru sate, forma de Universitate Populară „colonie”, aceasta apropiindu-se foarte mult de tipul danez⁵.

Întorcându-ne la concepția Grupului de la Cernăuți, Traian Brăileanu vede în proiectul universității țărănești de la noi „singura cale, în orice caz cel mai puternic mijloc pentru sporirea rezistenței comunității naționale românești”⁶. Acest proiect s-a concretizat, din punct de vedere noțional, prin lucrarea intitulată *Universitatea Țărănească. Teoria și practica ei*, semnată de Leon Țopa și apărută în 1935 la Editura Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina din Cernăuți. Un aspect demn de precizat este și faptul că lucrarea a fost scrisă și publicată la sugestia profesorului de sociologie Traian Brăileanu. În preambulul recenziei pe care o face acesta la volumul lui Țopa, afirmă: „Statele moderne își întemeiază puterea nu numai pe bogățiile economice și mijloacele tehnice, ci mai presus de toate pe spiritul de solidaritate al cetățenilor, pe omogenitatea de gândire și simțire, într-un cuvânt pe *cultura națională*. Diviziunea muncii cere diferențiere în clase sociale și profesii, *cooperarea* însă și acțiunea comună față de națiunile străine reclamă o ideologie comună, întemeiată pe credințe, obiceiuri și tradiții comune. Această problemă, *educativă*, caută să o rezolve institutele de răspândire a culturii naționale în masele largi. Pentru țăranii și-a dovedit valoarea necontestabilă Universitatea Țărănească, după tipul creat de marele patriot danez Grundtvig”⁷.

După cum se observă, Traian Brăileanu indică drept model al demersului Grupului de la Cernăuți, formulat teoretic de către Leon Țopa, mișcarea asemănătoare demarată de gânditorul danez Grundtvig. Mai mult, trimiterea la lupta de clasă comunistă este cât se poate de transparentă; liderul Grupului de la Cernăuți, în replică, clama solidaritatea națională. În prefața publicată între copertele tomului *Universitatea Țărănească* de către profesorul Brăileanu, se subliniază faptul că „societatea românească, structurată după nevoile diviziunii muncii (politice, economice, intelectuale etc.), trebuie ferită în primul rând de lupte între stările și clasele sociale, lupte în care se amestecă și la care ațâță dușmanii statului național românesc. O cooperare pașnică între români, asigurând

⁵ *Ibidem*, p. 92.

⁶ Traian Brăileanu, *Universitatea Țărănească. Teoria și practica ei*, Cernăuți, Editura Societății pentru C

1936, p. 22.

⁷ *Ibidem*.

solidaritatea națională, nu se poate înfăptui decât prin întărirea idealurilor comune, a tradițiilor, credințelor și dorințelor comune”⁸.

Și acum, cu ocazia prefeței realizate pentru cartea lui Leon Țopa, remarcăm, pe linia taxonomică, să o numim așa, „inaugurată” de Ilie Bădescu, dimensiunea noologică a sociologiei lui Traian Brăileanu: „Universitatea Țărănească este instituția în stare să dea statului nostru un suflet românesc, să prefacă statul într-o mare familie ai cărei membri sunt legați întreolaltă nu numai prin interesele materiale, ci prin dragoste și simpatie. Conștiința că noi toți suntem români și creștini trebuie trezită și întărită în Universitatea Țărănească, în acest institut de educație națională și religioasă. Această școală nu poate și nu trebuie să fie o școală profesională menită să crească agricultori perfecți, să adâncească deci deosebirile de clasă, ci ea trebuie să fie o școală de cultură națională menită să apropie clasele sociale prin înțelegere reciprocă, prin crearea unei lumi spirituale, comună întregii națiunii românești”⁹.

Sociologul Dan Dungaciu precizează că inițiativa era anterioară anului 1935 cu câțiva ani: „Societatea pentru Cultură”¹⁰ din Cernăuți, condusă de G. Nandriș, a organizat în iarna 1933–1934, în comuna suburbană Roșă-Stânca, o *Universitate Țărănească*¹¹. Inițiativa a venit din partea lui Dimitrie Gusti, care era atunci ministru al Instrucțiunii Publice, dar atât programul, cât și întreaga realizare difereau de schița oficială a organizării Școlii superioare sătești. Motivul principal era că școala fusese îndrumată de la început de delegatul Societății pentru Cultură, respectiv Traian Brăileanu. Noua formulă organizatorică dizidentă punea, în realitate, bazele unui nou proiect instituțional¹².

Într-un interviu luat lui Leon Țopa de către Dan Dungaciu, discipolul lui Traian Brăileanu rememorează momentele în care s-au pus bazele Universității Țărănești, precizând că între Școala lui Dimitrie Gusti de la București și Grupul de la Cernăuți existau diferențe semnificative. Leon Țopa afirmă în acest interviu că pentru Grupul de la Cernăuți erau „nesatisfăcătoare” anumite direcții pe care le susținea școala monografică a lui Gusti: *luminarea poporului, culturalizarea, răspândirea culturii în popor sau propaganda culturală*. Sociologul afirmă că

⁸ Traian Brăileanu, *Prefață la Leon Țopa, Universitatea țărănească. Teoria și practica ei*, Cernăuți, Editura Societății pentru Cultură și Literatura Română în Bucovina, 1935, p. 3.

⁹ *Ibidem*, p. 4.

¹⁰ Este vorba despre „Societatea pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina” care ia ființă în 1862 sub denumirea de „Reuniunea Română de Leptură din Cernăuți”, avându-l președinte pe Mihai Zotta și vicepreședinte pe Al. Hurmuzachi. În perioada 1929–1940, când este condusă de Grigore Nandriș, societatea se implică activ în foarte multe acțiuni printre care și construirea Palatului Cultural din Piața Vasile Alecsandri din Cernăuți. În timpul comunismului, o perioadă, societatea și-a continuat activitatea în exil, sărbătorindu-și în 1962, la New York, centenarul existenței sale. După 1990, ea este reactivată în țară, la Rădăuți, județul Suceava.

¹¹ Universitatea Țărănească de la Roșă-Stânca și-a desfășurat concret activitatea între 15 decembrie 1933 și 11 martie 1934.

¹² Dan D.

pentru cernăuțeni cel mai important era, în acel moment, *scopul de educație a poporului* și nu metodologia predării, *cultura națională*, ca alternativă la educația unilaterală și *valorile naționale* menite să depășească „ierarhia claselor”: „Accentul ce voiam să-l punem noi atunci era pe *scopul* educației. Se dezbătea mult atunci «tehnica învățământului» și noi veneam în replică spunând că asta e o chestiune secundară, că educația nu poate fi considerată un bun în sine. Ea trebuie raportată neconținut la scop. Împotriva educației unilaterale (spre exemplu, cultura economică etc.) noi propunem atunci *cultura națională* pe care o vedeam ca un întreg de valori care cuprinde toate aspectele fundamentale de cultură, deopotrivă economice, politice, spirituale etc., manifestându-se printr-o unitate armonioasă în care divergențele se compensează. Mai mult decât atât, subliniam permanent că valorile naționale trebuie să transcedă ierarhia claselor, ridicându-se la semnificația de «bunuri în sine». Generatoare de bunuri culturale adevărate, în sensul pe care-l pomeneam, de «bunuri în sine», este numai națiunea prin indivizii încadrați în sistemul ei”¹³.

Leon Țopa explică formula „educația poporului” care marca în epocă „o anumită tutelare a poporului” și nu o „luminare” a acestuia sinonimă cu răspândirea de informații științifice. Sensul pe care sociologul îl dă termenilor menționați „era de auto-formare, de educație multilaterală, «liberă», organică”¹⁴. Despre necesitatea transcederii ierarhiei claselor sociale în cadrul Universității Țărănești pentru întărirea Statului național vorbește și Traian Brăileanu în recenzie pe care o efectuează la cartea lui Țopa: „Orice încercare de reformă socială, în orice domeniu, se izbește de lipsa unui contact spiritual între clasa intelectuală și păturile largi ale țărănimii. În Universitatea Țărănească poate fi realizată o sinteză spirituală a celor două clase sociale, o înțelegere reciprocă, din care ar izvorî în mod spontan o solidaritate de acțiune împotriva piedicilor ce se opun așezării durabile a statului nostru național”¹⁵.

Deși modificată substanțial față de varianta originală, intitulată de cei de la București „Școală superioară sătească”, Universitatea Țărănească, emblema Grupului de la Cernăuți, a fost până la urmă acceptată de Dimitrie Gusti și Școala monografică, al cărei artizan era. Leon Țopa își amintește că în 1939 a coordonat grupul care a realizat o monografie sociologică a microregiunii Gura Humorului, Voroneț și Mănăstirea Humorului, acțiune la care au participat atât studenții de la Cernăuți, printre ei numărându-se și Vladimir Trebici, dar și Traian Herseni, trimis de Dimitrie Gusti de la București.

Pentru a concepe volumul intitulat „Universitatea Țărănească”, Leon Țopa a recurs în demersul său la o bibliografie complexă, din care nu au lipsit nici contribuțiile autorilor români, dar nici cele ale cercetătorilor, în special occidentali, care au pus bazele unor organisme instituționale similare, precum universitățile

¹³ Leon Țopa în dialog cu Dan Dungaciu, *Pentru o istorie integrală a sociologiei românești*, în „Sociologie românească”, serie nouă, anul V, nr. 6, București, 1994, p. 603.

¹⁴ *Ibidem*,

¹⁵ Traian I

populare daneză, norvegiană, suedeză, finlandeză, germană, engleză, franceză, italiană, elvețiană, austriacă, poloneză, rusă etc. Dintre teoreticienii români, în nota bibliografică au fost incluși Gh. Adamescu (*Raport asupra lucrărilor congresului educațiunii populare*, București, 1909), G.G. Antonescu (*Educație și cultură*, București, 1928, 1930; *Pestalozzi și culturalizarea poporului*, Ediția a III-a, Editura „Casa Școalelor”, București, 1927), Traian Brăileanu (*Introducere în sociologie*, Cernăuți, 1923; *Sociologia generală*, Cernăuți, 1926; *Politica*, Cernăuți, 1928; *Universitatea Țărănească*, în „Revista de pedagogie”, anul III, Caietul I–II, Cernăuți, 1933; *Fundamentarea biologică a sociologiei*, extras din „Revista de pedagogie”, anul IV, Caietul I–II, Cernăuți, 1934), I.I. Gabrea (*Educația și învățământul în Rusia Sovietică*, București, 1929; *Menirea și organizarea Universităților Populare*, în „Revista generală a învățământului”, nr. 7–8, 1934), Dimitrie Gusti (*Politica culturii*, Institutul Social Român, cu colaborarea a încă 29 de autori, București, 1928; *Un an de activitate la Ministerul Instrucției Cultelor și Artelor 1932–1933*”, București, 1934), Vasile Ilea (*Școala superioară țărănească*, Sighet, 1933), I.R. Ionescu (*Școalele superioare țărănești*, Botoșani, 1935), C. Narly (*Curs de pedagogie generală*, Cernăuți, 1933), I. Negrescu (*Universitatea Populară din Chișinău*, Chișinău, 1922), C. Rădulescu-Motru (*Școala satului*, în „Revista Fundațiilor Regale”, 1 august, București, 1934) ș.a. Dintre sociologii din afara granițelor țării noastre, pentru întemeierea proiectului său teoretic, Leon Țopa s-a servit de gândirea sociologică a unor oameni de știință precum: Max Apell, Auguste Comte, N.F.S. Grundtvig, Heinrich Harms, A. Henningsen, A.H. Hollmann, Wilfredo Pareto, August Graf von Pestalozza, Oskar Plank, Leopold von Wiese etc.

Din punct de vedere structural, autorul, Leon Țopa, a împărțit cartea în două părți principale, una axată pe o „privire teoretică și istorică”, iar cealaltă însumând „experiențe și propuneri practice”. Din prima secvență a opului în discuție fac parte capitole precum *Educația și cultura*, *Educația și cultura poporului*, *Mijloacele educației poporului*, *Universitatea populară*, *Universitatea populară daneză* sau *Universitatea Populară în străinătate*. A doua secvență principală a cărții cuprinde capitolele *Cultura și educația poporului în România* și *Expunerea comentată a lucrărilor de la Roșă-Stânca*.

Despre proiectul său, Leon Țopa afirmă că se impunea pentru România, întrucât cea mai însemnată pătură socială din țară, la ora respectivă, în perioada interbelică, era cea specifică mediului rural: „Cum marea pătură a poporului nostru se găsește la sate, constituind masa compactă a țărănimii, cu viața culturală tradițională, incapabilă însă de a-și exercita drepturile politice și de-a răspunde tuturor atacurilor ce vin să submineze fundamentele ei morale și sociale, să le respingă în mod argumentat, înființarea Universităților Țărănești se impune ca mijlocul cel mai eficace de-a da orientarea cetățenească și spirituală necesară țărănimii”¹⁶.

¹⁶ Leon Ț

Onest, Leon Țopa nu se ferește să mărturisească faptul că „ideea Universității Țărănești apare în 1922”¹⁷, când profesorul Brăileanu publică în revista „Școala”¹⁸ un articol în care demonstrează importanța unei astfel de instituții pentru România. Tot de la Leon Țopa aflăm că ideea au încercat să o pună în practică, și au și reușit într-o anumită măsură, învățătorul E. Scarlat și studentul Șindilariu, aceștia organizând, în vara anului 1922, prelegeri populare în localitatea Volovăț din județul, pe atunci, Rădăuți. S-au ținut cu această ocazie nu mai puțin de 36 de prelegeri, în zilele de duminică și când au avut loc diverse sărbători, cele mai multe alocuțiuni fiind susținute pe teme de istorie națională, rezultatele fiind încurajatoare. Cum a fost înregistrat un succes major, inițiatorii pun bazele unei societăți pe care o vor numi „Academia Populară” și care va activa în perioada 1923–1924, în tot acest interval fiind ținute o serie de conferințe în localitățile bucovinene: Volovăț, Gălănești, Bilca, Frătăuții Vechi, Putna, Horodnicul de Sus. Demn de reținut este și faptul că în statutul „Academiei Populare” se stipula organizarea unor „discuții din domeniul pedagogiei sociale și exerciții practice cu scopul de-a pregăti conferențieri pentru prelegerile populare”¹⁹. Deși inițiativa a fost reușită, nu după mult timp societatea își va încheia activitatea.

Un alt moment important în ceea ce privește devenirea ideii de Universitate Țărănească este anul 1928, când îi va apărea lui Traian Brăileanu lucrarea *Politica*²⁰, pe parcursul căreia, la capitolul *Culturalizarea masselor*, va scrie despre rostul unei veritabile „ridicări a masselor”, evident din punct de vedere cultural, propunând organizarea Universităților Țărănești în România. În același an vor avea loc mai multe conferințe la Institutul Social Român din București. Dintre acestea se remarcă cea a lui Dimitrie Gusti, intitulată *Politica culturii și statul cultural*. Printre altele, Gusti precizează: „Oare în România nu s-ar putea crea școli superioare țărănești? După modelul lui Grundtvig, fără însă a imita servil modelul, ci transformându-l într-o școală specific românească, adaptată nevoilor specifice ale satului și țăranului român, menită a satisface trebuințele naționale și de Stat, ce sunt caracteristice numai societății românești, de la țară”²¹.

Deși până și Gusti aduce în prim plan modelul Grundtvig, în cartea sa, Leon Țopa subliniază faptul că școala superioară sătească sau țărănească gândită de Institutul Social Român din București se îndepărtează simțitor de spiritul celebrului patriot danez. După schița de organizare a școlii superioare sătești a lui Gusti, Țopa deduce faptul că aceasta se apropie de una agricolă, tehnică, îndepărtându-se în mod vizibil de ceea ce ar fi trebuit să însemne Universitatea Țărănească. În acest sens, Țopa, membru de bază al școlii cernăuțene, ține să-și informeze cititorii: „Comparată cu Universitatea Populară daneză, Școala superioară țărănească, deși

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Cernăuți, anul VII, nr. 9, 1 mai 1922, p. 151.

¹⁹ Leon Țopa, *op. cit.*, p. 105.

²⁰ Traian Brăileanu, *Politica*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1928, p. 278.

²¹ *Apud* L.

pretinde a fi inspirată de aceasta, se adaptează prea mult nevoilor specifice ale... satului și țăranelui român. Desigur că situația României de azi nu este identică cu cea a Danemarcei de la mijlocul secolului XIX, dar puncte de asemănare pot fi stabilite: apatia față de orice inițiativă de sus, lipsa pregătirii politice a țărănimii, lipsa oricărui spirit de întreprindere. Dacă în Danemarca exista o anumită cultură «străină» a păturii de sus, incapabilă să producă o apropiere și o înțelegere fructiferă între intelectuali și popor, în România există o cultură a elitei care promovează intelectualizarea poporului, dezbinarea prin secte, pierderea portului și a datinilor, o cultură care, în cazul cel mai bun, este indiferentă (liberalistă) față de credința religioasă și de sensul istoric al neamului. O mișcare țărănească, o mișcare de adâncime (e vorba de ridicarea socială, culturală și economică a poporului, încolor în viața politică, mizer din punct de vedere economic), o mișcare de-a învinge această situație nu se poate face prin cunoștințe «sătești», printr-o pregătire «practică»! Să nu fim greșit interpretați. Și noi susținem că țăranul nostru are nevoie de cunoștințe agricole. În foarte mare măsură. Dar predarea cunoștințelor agricole reclamă o școlire organizată după toate principiile «de învățământ». Pregătirea agricolă se face în «școli» unde se «învață», lucrând în fermă și pe teren. Ea nu poate fi satisfăcută prin «prelegeri»²².

Reprezentanții grupării sociologice cernăuțene erau de părere că, pentru evitarea în viitor a unei rupturi între țărani și intelectuali, pentru crearea unei autentice solidarități care să evite lupta de clasă, era nevoie de o anumită educație în spiritul tradiției și istoriei naționale, de concepere a unui orizont intelectual în proximitatea religiei strămoșești, toate acestea să formeze cultura poporului, prin aceasta urmărindu-se însușirea acelei virtualități capabile să învingă greutățile zilei și „de a face față oricărui constelații economice, politice, naționale”²³. Așadar, prin aprofundarea unor noțiuni de drept, istorie, religie, științe pozitivistice, coroborate cu o serie de cunoștințe din sfera obiceiurilor, tradițiilor, credințelor țărănești, tinerii din mediul rural, elevii pentru care se dorea înființarea universităților de acest gen, dobândeau, în mediul lor specific, o libertate de acțiune sporită prin forța de a-și reprezenta scopuri lămurite și de a alege, pe baza rațiunii conferite de învățămintele noi, mijloacele cele mai potrivite pentru înfăptuirea scopurilor respective.

„Aceste școli trebuie să se nască din nevoia sufletească a unor intelectuali, înțelegători ai sufletului țărănesc, de a stabili o legătură strânsă între țărani și intelectuali, și din trebuința sufletească a unor țărani de a-și lărgi orizontul cunoștințelor, de a-și da seama de rolul lor în viața națiunii întregi. Aceste două năzuințe trebuie să se întâlnească pentru a da naștere și durată unei Universități Țărănești”²⁴, completează Leon Țopa, cel care este sigur că: „Ridicarea culturii poporului în sensul de formare integrală a acestuia, în cadrele tradiției va avea repercusiuni și asupra culturii păturii de sus. Precum literatura și arta noastră cultă

²² Leon Țopa, *op. cit.*, p. 107.

²³ *Ibidem*,

²⁴ *Ibidem*,

au primit un mare avânt prin contactul cu folclorul, astfel și viața socială, politică, în care poporul de jos își va putea spune cuvântul (fără exclusivism de clasă) va primi un nou avânt”²⁵.

Rezumând, putem menționa că odată cu organizarea unei universități țărănești, precum cea propusă de Grupul de la Cernăuți, se urmărea ridicarea standardului de viață morală și materială în rândurile „poporului de jos”, fără a-l educa însă în spiritul luptei de clasă. „Trebuie arătat că școala va aduce urmări practice ridicând țărănimea prin ea însăși, având oameni care să fie capabili de-a apăra interesele gospodăriei, comunei, județului, ale țărânimii”²⁶, susține Leon Țopa.

Același sociolog își exprimă convingerea că „pilda vie”, contactul direct dintre profesor și elev, dialogul și înțelegerea reciprocă, o deschidere fără rezerve, autentică, în cadrul desfășurării prelegerilor din sânul acestor universități populare, joacă un rol definitoriu. „Accentul mare în activitatea universității populare pentru țărănimea românească trebuie să cadă asupra vieții în comun cu elevii. Importanța educativă a acestui «mijloc» de educație a poporului constă în posibilitatea de formare și ridicare a entuziasmului popular cultural. În familia spirituală care se încheagă astfel, valorile culturale primesc un conținut real. Legate prin atmosfera de comuniune, de apropiere între educatori și popor, ele devin de o expresie puternică. Manualele, examenele, chiar și orice lectură, trec pe al doilea plan. Folosirea acestora devine secundară. Trezirea interesului popular pentru o viață superioară, morală și materială, imboldul pentru acțiune în această direcție poate veni, în primul rând, prin contactul direct, prin nemijlocita apropiere, prin pildă vie”, explică Leon Țopa.

Pentru ca aceste universități populare, organizate în funcție de viziunea Grupului de la Cernăuți, să nu ia o altă turnură față de cea prevăzută, Leon Țopa scoate în evidență că trei obiecte nu pot lipsi din program: „1) Limba și literatura română, înțelegând prin aceasta «învățământul» datinilor, folclorului în general și introducerea în cunoașterea literaturii culte; 2) Istoria, înțelegând istoria vieții noastre naționale din punct de vedere politic, economic, legislativ, cultural; 3) Dreptul – cunoașterea legilor țării începând cu constituția și terminând cu legile dreptului civil. Mai mult decât predarea învățământului religios, profesorii Universității Populare Țărănești trebuie să fie educatori religioși, trăind împreună cu elevii viața religioasă a bisericii noastre. În jurul celor trei obiecte de mai sus, se grupează geografia politică a României și a țărilor învecinate, capitole de economie politică, cooperatie, multă cântare, exerciții fizice. După medii, și la dorința elevilor, se vor face lucrări practice agricole pentru a nu prejudicia echilibrul sufletesc al țăranului și a nu-l scoate din preocuparea de toate zilele”²⁷.

În încheierea studiului său, Leon Țopa este încredințat de faptul că pregătirea socială din aceste școli, departe de a fi ceea ce se numește învățământ teoretic,

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*,

²⁷ *Ibidem*,

speculativ, va trezi sentimente nobile de mândrie națională, de elan colectiv, de plăcere pentru munca organizată. „Dirijată astfel, educația poporului nu este o acțiune de schimbare a vieții rustice, naționale, ci numai un îndemn de formare tot mai desăvârșită a culturii poporului. Cultura poporului există. Sensul educației poporului nu este decât de a-i prilejui un maxim de dezvoltare și de armonizare cu cultura elitei și a celorlalte clase sociale, prin trezirea conștiinței naționale, cetățenești”, iterează Leon Țopa, un observator fin al vieții sociale de la noi, un retor mai puțin patetic decât unii dintre congenerii săi, un intelectual care pune accent pe limpiditatea, coerența și temeinicia ideii, în dauna unei elocvențe sofisticate prin care putea puncta doar la impresia estetică. Oricum, tonul lui Leon Țopa, în raport cu zgomotul de fond, care exista în spațiul public autohton al dezbaterii intelectuale din acea perioadă, era unul ceva mai moderat, dacă nu chiar moderat în sensul deplin al cuvântului.

La aproape opt decenii de la aplicarea proiectului bucovinean de educare a poporului, contribuția grupului cernăuțean, la care ne-am referit, credem că nu poate să treacă neobservată în sociologia românească, cu atât mai mult cu cât „«modelul» sociologiei românești interbelice rămâne mereu actual”²⁸.